

УДК 371.132

DOI 10.18372/2786-5487.1.17711

Зінченко Тетяна,

старший викладач,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,

м. Ніжин, Україна

zinchenkotv@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті досліджуються проблеми формування професійної культури працівників у сфері позашкільної освіти, підходи до її змісту, програмні компетентності.*

***Ключові слова:** система позашкільної освіти, культура, професійна культура, програмні компетентності.*

***Annotation.** The article examines the problems of forming the professional culture of employees in the field of extracurricular education, approaches to its content, program competencies.*

***Key words:** extracurricular education system, culture, professional culture, program competencies.*

Актуальність теми. Освіта в сучасному суспільстві займає чільне місце у загальній системі культури. Її завданнями виступають забезпечення наукової, професійної та практичної складових, здобуття громадянами освіти різних рівнів з урахуванням їх здібностей та інтересів, удосконалення професійної підготовки, а також підвищення кваліфікації.

Сьогодні показником професійного успіху є кваліфікація фахівця, рівень загальнокультурної підготовки та професійної освіти.

Проблеми формування професійної культури набувають все більшої актуальності. Оскільки постійно зростають вимоги до освіти, професійної підготовки, фахівців у різних сферах діяльності людини, то вони безпосередньо стосуються й позашкільної сфери освіти.

Мета статті – розкрити проблеми формування професійної культури працівників у сфері позашкільної освіти, підходи до її змісту, програмні компетентності.

Результати дослідження. На сьогодні в Україні система позашкільної освіти є активною та необхідною освітньою підсистемою. Вона об'єднує державні, комунальні, приватні позашкільні заклади; центри позашкільної освіти; клуби й об'єднання за місцем проживання, фізкультурно-оздоровчі, спортивні, культурно-освітні та інші типи закладів; фонди, асоціації тощо [6, ст. 1]. Потреба в мережі таких закладів постійно зростає. Про це свідчать такі кількісні характеристики, а саме: за даними статистичних звітів станом на 01 січня 2021 року кількість закладів позашкільної освіти системи освіти усіх форм власності в Україні становить – 1351, у яких організовано 71468 гуртків, охоплено 1138171 дитину, що становить 60% від загальної кількості дітей шкільного віку.

Підвищення інтересу про отримання освітніх послуг дітьми у навчальних закладах позашкільної освіти можна пояснити їх призначенням. Це заклади, які надають дітям знання, формуючи уміння та навички за їх інтересами; забезпечують потреби кожної особистості у творчій самореалізації; сприяють інтелектуальному, духовному та фізичному розвитку дітей, розумінню та важливості різних професій; створюють умови для організації змістовного дозвілля з ровесниками; сприяють майбутньому професійному самовизначенню і часто впливають на вибір майбутньої професії вихованців [6, ст. 1].

Основними документами, на яких базується діяльність позашкільних закладів, є Конституція України, Закони України «Про освіту» та «Про позашкільну освіту», міжнародні договори України та інші нормативно-правові акти.

Загальними положеннями Закону України «Про позашкільну освіту» визначено її структуру (ст. 5), мову навчання і виховання (ст. 7), основні завдання (ст. 8), основні засади державної політики у сфері позашкільної освіти (ст. 9) [6].

Перелік типів позашкільних навчальних закладів затверджується Кабінетом Міністрів України. Учасниками навчального виховного процесу є вихованці, керівний склад закладу позашкільної освіти (ЗПО), педагогічні працівники, соціальні педагоги, психологи та інші залучені спеціалісти до навчально-виховного процесу, а також батьки /особи, що їх замінюють та представники громадськості (підприємці, установи тощо). У таких широких і різноманітних умовах під особливо пильною увагою батьків та громади є професійна культура працівників різних спеціальностей ЗПО.

Розкриттю сутності поняття «професійна культура» передують поняття «культура». С. Гончаренко формулює поняття «культура» як «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. У вужчому розумінні «культура» - це «сфера духовного життя суспільства, що охоплює, насамперед, систему виховання, освіти, духовної творчості, а також установи й організації, що забезпечують їх функціонування (школи, клуби, музеї, театри тощо). Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань для діяльності» [1, с. 182].

Професійна культура як культура особистості, на думку С. Ісаєнко, - «це міра та спосіб саморозвитку та самореалізації людини, ступінь досконалості фахівця у сфері професійної діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості в певний період життя» [2, с. 14]. А. Кравченко пропонує сутність професійної культури як «сукупність норм, правил і моделей поведінки людей, що складають відносно замкнену область у складі цілого [7, с. 17]. Можна стверджувати, що суб'єктами професійної культури виступають реальні професійні групи, наприклад, педагоги певного освітнього закладу, керівники

освітніх закладів тощо, професійна діяльність яких пов'язана з реалізацією професійних завдань у конкретних умовах.

Реалізація змісту професійної культури здійснюється через такі підходи, як діяльнісний, дидактичний та компетентнісний. Діяльнісний підхід ґрунтується на засобах і способах, які формують суб'єктність фахівця за допомогою занурення її у професійну діяльність, залежить від соціально-економічних умов даного суспільства, наполегливості в оволодінні професійними знаннями, навичками та способів їх застосування. Цей підхід спонукає студента (майбутнього фахівця) до особистого освоєння професійної діяльності, збагачення власного соціального досвіду в умовах творчого розвитку особистості, сприяє формуванню професійної культури фахівця у сфері позашкільної освіти, переміщенням студента в зону активної життєвої позиції, що сприяє як навчально-пізнавальній, так і професійній мотивації, отриманням навичок ділового спілкування [3, с. 7].

Дидактичний підхід виділяє шляхи та рівні опанування професіоналами необхідним обсягом специфічних знань та навичок, які забезпечують рівень їх професіоналізму та кваліфікацію в межах професії чи посади. При цьому дидактичний підхід сприяє розвитку технологічного підходу.

Компетентнісний підхід передбачає сукупність спеціальних теоретичних знань та практичних умінь у межах певної професійної діяльності. Н. Сидоренко розглядає професійну культуру персоналу як компетентність, яка включає знання, уміння та навички в межах конкретної професійної діяльності. Це практично ототожнює поняття «професійна культура» з поняттям «професійна компетентність» [7, с. 17 - 19].

Соціальні відносини у процесі професійної діяльності виступають сприятливим фактором для формування професійної культури. Спілкування виступає як процес безпосередніх взаємостосунків. Найбільш оптимальним типом спілкування є ділове спілкування в межах певного професійного середовища для досягнення спільної мети. Отже, спілкування між педагогами і студентами є діловим і спрямоване на вміння налагоджувати стосунки з

різними людьми, незалежно від бажання. Основою взаємодії між людьми, «стилю спілкування», є морально-етичні установки та оцінки соціально-етичних установок суспільства.

Формуванню професійної культури майбутнього фахівця сприяють такі стилі спілкування, як творчий, дружній, діловий, позитивний тощо. Оскільки стиль спілкування має вплив на емоційну складову взаємодії, то важливою ознакою вибору продуктивного стилю спілкування виступають продуктивність та позитивний характер спілкуванні в цілому.

Тому важливо показувати студентам переваги дружнього спілкування та дотримання норм, оскільки це сприяє реалізації особистісного та творчого потенціалу у професійному становленні.

Особливої ваги у процесі формування професійної культури майбутнього фахівця, на нашу думку, набуває особистісно орієнтований підхід. Саме він сприятиме встановленню суб'єкт-суб'єктних стосунків між викладачем та студентом за умови співпраці, дотримання меж нормативного спілкування, творчо діяти та досягати спільно поставленої мети через вирішення сформульованих завдань.

Підтвердженням ефективної підготовки майбутніх фахівців у сфері позашкільної освіти є оволодіння студентами – майбутніми фахівцями програмними компетентностями.

Інтегральна компетентність передбачає здатність розв'язувати проблеми, задачі дослідницького інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук.

До загальних компетентностей відносять здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних джерел, оволодіти новими знаннями; здатності застосовувати знання у практичних ситуаціях; діяти соціально відповідально та свідомо.

Фахові компетентності включають: здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми; враховувати різноманітність, індивідуальні особливості здобувачів освіти у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі

освіти; розробляти й реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу; управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній, науково-педагогічній та науковій діяльності; використання сучасних інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в освітній та дослідницькій діяльності; здатність проєктувати та реалізовувати навчання, виховання та соціалізацію осіб з вразливими освітніми потребами в умовах позашкільної освіти, представляти та відстоювати їх інтереси; до налагодження взаємодії та консультування батьків дітей, в тому числі дітей з ООП; організувати науково-методичну та інноваційну діяльність в системі позашкільної та інклюзивної освіти тощо [4, с. 6 - 7].

Висновки. Отже, формування професійної культури майбутніх працівників позашкільної освіти є обов'язковим компонентом професійної підготовки і залежить від змісту та реалізації його підходів: діяльнісного, дидактичного, компетентнісного.

Оптимальним типом спілкування є ділове спілкування в межах певного професійного середовища, яке спрямоване на вміння налагоджувати стосунки з різними людьми.

Основою взаємодії між людьми є морально-етичні установки та оцінки соціально-етичних установок суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
2. Ісаєнко С. А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей (на прикладі навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)»: методичні рекомендації. Київ : ДЕТУТ, 2009. 74 с.
3. Пилаєва Т., Яценко В. Формування професійної культури майбутнього педагога. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25967> (дата звернення 10.02.2023).

4. Позашкільна та інклюзивна освіта : освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю: 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка. Кваліфікація: магістр освітніх, педагогічних наук, організатор позашкільної та інклюзивної освіти: Затверджено Вченою радою Ніжинського державного університету № 16 від 30 червня 2021 р. Ніжин: НДУ, 2021. 15 с.

5. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

6. Про позашкільну освіту : Закон України № 2581-VIII від 02.10.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

7. Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток: колективна монографія / відп. ред. Г. Є. Улунова. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 300 с.